

ELINA VAAHTERA

HÄIRINTÄYHDYSHENKIÖ

OPAS

SUOMEN YLIOPPILASKUNTIEN LIITTO
FINLANDS STUDENTKÄRERS FÖRBUND

ELINA VAAHTERA
HÄIRINTÄYHDYSHENKILÖOPAS

SUOMEN YLIOPPILASKUNTIEN LIITTO
FINLANDS STUDENTKÄRERS FÖRBUND

SYL-julkaisu 1/2008

ISBN 978-951-703-255-1 (nid.)

ISBN 978-951-703-259-9 (pdf)

ISSN 0356-8245

Taitto: Kalle Eronen

Kannen kuva: Tibor Fazakas

Tikkurilan Paino Oy

Vantaa 2008

HÄIRINTÄYHDYSHENKILÖOPAS

Aluksi	6
1. Häirintä – käsite ja teoria	8
1.1. Miten häirinnän voi tunnistaa?	9
1.2. Mitä on sukupuoli?	11
1.2.1. Naisia? Miehiä?	11
1.2.2. Eroja	13
1.3. Kuka kokee häirintää? Kuka häiritsee?	14
1.4. Mikä on pelon maantiede?	15
1.5. Miksi häirintään liittyy häpeää?	17
1.6. Miksi häirinnästä puhuminen ei ole aina helppoa?	18
2. Häirintää kokeneen kohtaaminen	19
2.1. Miksi yhteydenotto häirintäyhdyshenkilöön on tärkeä askel?	19
2.2. Onko häirintää kokenut uhri?	20
2.3. Entä jos kyseessä ei olekaan häirintä?	21
3. Häirintäyhdyshenkilötoiminta ylioppilaskunnissa ..	23
3.1. Miten häirintäyhdyshenkilöt parantavat opiskelijoiden hyvinvointia?	23
3.2. Miten häirintäyhdyshenkilöistä tiedotetaan opiskelijoille?	24
3.3. Miksi häirintäyhdyshenkilöitä on hyvä olla enemmän kuin yksi?	26
3.4. Miten häirintä saadaan loppumaan? Voiko häiritsijää rangaista?	27
3.5. Minne häirintäyhdyshenkilön luota?	30
4. Sanasto	34
5. Lisää luettavaa	37
6. Häirintäyhdyshenkilön muistilista	39

ALUKSI

Ylioppilaskuntien häirintäyhdyshenkilötoiminta on ylioppilaskuntien jäsenilleen antamaa palvelua. Tätä toimintaa ei säätele laki eikä ylioppilaskunnilla ole virallista asemaa opiskelijoita koskevien häirintätapausten selvittämisessä. Ylioppilaskunnat voivat kuitenkin parantaa opiskelijoiden hyvinvointia tällaisella palvelulla. Häirintäyhdyshenkilötoiminta on omiaan vähentämään häirintään liittyvää vaikenemisen ja häpeän kulttuuria.

Tämän oppaan ensimmäisessä luvussa tarkastellaan häirinnän käsitettä. Luvussa pohditaan myös, miksi häirinnästä puhuminen ei ole aina helppoa ja miksi siihen liittyy usein häpeää. Ensimmäisessä luvussa häirinnän käsitteeseen ja teoretisointiin tutustumisessa auttavat pohdintatehtävät. Pohdintatehtävän tarkoitus on avata luvussa tarkastelussa olevaa kysymystä. Kuitenkin tapausesimerkki jättää lukijan pohdittavaksi sen, mitä häirintäyhdyshenkilö voisi tapauksen suhteen tehdä. Häirintätapauksiin on vain harvoin yksiselitteisiä toimintaohjeita.

Toisessa luvussa annetaan ohjeita häirintää kokeneen kohtaamiseen ja pohditaan sitä, onko häirintää kokenut uhri. Kolmas luku pyrkii antaman kaikista konkreettisimpia ohjeita häirintäyhdyshenkilötoimintaan: kuinka palvelusta tiedotetaan, miten häirinnästä syytettyyn ollaan yhteydessä ja minne häirintäyhdyshenkilö voi häirintää kokeneen ohjata.

Oppaan lopussa olevaan sanastoon on koottu monia käsitteitä selityksineen tukemaan lukijaa. Lisälukemisto oppaan lopussa ohjaa häirintään liittyvän kirjallisuuden pariin ja toimii samalla lähdeluettelona. Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan (HYY) häirintäyhdyshenkilöiden Jiri Sirosen ja Sofia Lindqvistin sekä Teknillisen korkeakoulun ylioppilaskunnan (TKY) häirintäyhdyshenkilö Liisa Lähteenahon kanssa käyty keskustelu auttoi oppaan

kirjoittamisessa. Helsingin yliopiston tasa-arvovastaava Terhi Saarikoski luki oppaan luonnoksen ja antoi tärkeitä kommentteja. Kiitän myös kaikkia ylioppilaskuntien häirintäyhdyshenkilöitä, jotka vastasivat joulukuussa 2007 sähköiseen kyselyyn, jossa tiedusteltiin odotuksia kirjoitettavalle oppaalle.

Helsingissä 21.1.2008

Elina Vaahtera

1. HÄIRINTÄ – KÄSITE JA TEORIA

Häirintä on yksi syrjinnän muodoista. Tasa-arvolain mukaan häirintä tarkoittaa sukupuoleen perustuvaa häirintää, joka pitää sisälleen seksuaalisen häirinnän. Yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjinnällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslaissa myös häirintää, joka ilmenee henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellisenä tai tosiasiallisena loukkauksena etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, vammaisuuden, iän, seksuaalisen suuntautumisen tai muun ominaisuuden perusteella siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri. Häirintä on ei-toivottuja tekoja, jotka perustuvat usein stereotyyppioihin jostain ihmisryhmästä.

Sukupuoleen perustuva häirintä kattaa seksistisen, seksuaalisen ja homofobisen häirinnän. Seksistinen häirintä sisältää esimerkiksi vitsejä ja kommentteja, jotka tukeutuvat stereotyyppisiin käsityksiin sukupuolista. Seksuaalinen häirintä sisältää edellä mainittujen lisäksi ei-toivottuja tekoja ja puheita, jotka ovat seksuaalisesti värittyneitä ja joiden tarkoituksena voi olla seksin saaminen toiselta. Seksuaalinen häirintä on seksuaalisesti värittyneitä tekoja, joita molemmat osapuolet eivät pidä miellyttävinä. Käsitteenä seksuaalinen häirintä on peräisin 1970-luvulta. Sitä käytettiin tuolloin ensimmäistä kertaa Pohjois-Amerikassa naisten työympäristössä kokemasta syrjinnästä ja ahdistelusta. Homofobinen häirintä perustuu homoseksuaalisuuteen liitettyihin stereotyyppioihin, ja se uusintaa heteroseksuaalisuuden hallitsevaa asemaa kulttuurissa.

Rasismi perustuu ajatukseen, jonka mukaan eri ihmisryhmillä on erilaisia ominaisuuksia, ja nämä ihmisryhmät ovat hierarkki-

sessä suhteessa toisiinsa. Rasismi ilmenee ennakkoluuloina sekä ei-toivottuina ja jopa vihamielisinä tekoina. Valkoisuutta ei usein käsitetä ihonväriksi. Se on näkymätöntä. Tämä johtaa siihen, että etnisistä suomalaisista eroavat kokevat usein etnistä syrjintää. Suomessa opiskelevista ulkomaisista tutkinto-opiskelijoista neljäsosa on kokenut syrjintää etnisen tai kulttuurisen taustansa vuoksi. Eniten syrjintää ovat kokeneet afrikkalaiset ja oseanialaiset opiskelijat. Etninen toiseus suhteessa etnisiin suomalaisiin voi ylikorostua myös siten, että häirintää kokenut saattaa painottaa ei-valkoisuutta häiritsijässä. Häirintää kokenut saattaa puhua ”mustasta häiritsijästä” ymmärtämättä sitä, että ei painottaisi ”valkoisuutta” toisenlaisessa tilanteessa.

Henkinen väkivalta on toistuvaa kiusaamista ja toisen mitätöintiä. Kiusaamista on nöyryyttäminen, ulossulkeminen yhteisöstä, nau-runalaiseksi tekeminen tai esimerkiksi ruumiillisella väkivallalla uhkaaminen. Henkistä väkivaltaa niin kuin muutakin häirintää voi esiintyä eri yhteisöissä ylioppilaskunnan keskustuimistolta järjestöihin. Sukupuoleen perustuvaan häirintään ja rasismiin voi liittyä kiusaamista. Aina ei ole helppo erottaa häirintää, kiusaamista ja muunlaista henkistä väkivaltaa toisistaan. Se ei ole aina edes tarpeen. Tässä oppaassa olevia ohjeita voi käyttää apuna monenlaisissa tapauksissa.

1.1. Miten häirinnän voi tunnistaa?

Häirinnän tunnistaminen ei ole aina helppoa, ja rajanveto esimerkiksi flirtin ja häirinnän välillä voi olla hankalaa. Häirintä on kuitenkin subjektiivinen kokemus.

Vaikka häirintä koetaan subjektiivisesti, se ilmenee ei-toivottuina tekoina. Näitä tekoja voivat olla esimerkiksi fyysinen koskettelu, seksiä koskevat ehdotukset, raiskaus tai sen yritys, kaksimieliset tai muuten ikävät vitsit, toisen ihmisen nöyryyttämiseen pyrkivä

kielenkäyttö, kehoa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset ja seksuaalisesti värittyneet ja vihamieliset kirjeet, viestit, puhelinsoitot tai sähköpostit.

Häirinnässä on kysymys kokemuksesta, joka kytkeytyy sosiaaliin suhteisiin ja rakenteisiin. Häirinnän kokemus on myös sidoksissa tunteisiin. Kokemuksen tulkitseminen häirinnäksi riippuu niin itse teosta, kulttuurisista käytännöistä kuin häirityn ja häiritsijän välisestä suhteestakin. Häirintä ei ole koskaan vain jokin tietty teko (kuten esimerkiksi fyysinen koskettelu), vaan teolla on aina konteksti. Henkilöiden välinen valtasuhde vaikuttaa siihen, miten teot koetaan. Voi myös tuntua hankalalta vaikuttaa hierarkiassa korkeammalla olevan henkilön tekoihin. Häirintään puuttuminen voi tuntua erityisen vaikealta, jos häiritsijä on esimies tai opettaja.

Häirintäkokemuksen tulkintaan vaikuttavat myös aiemmat kokemukset. Kun ihmisen kehoa kommentoidaan ensimmäisen kerran, teko ei välttämättä tunnu häirinnältä. Kuitenkin toistuessaan teko tunnustetaan häirinnäksi – ja kokemus myös ensimmäisestä teosta muuttuu. Myös harmittomana ja jopa toivottavana pidetty huomio voi muuttua häirinnäksi toistuessaan tai siksi, että tilanteesta vetäytyminen voi olla vaikeaa esimerkiksi silloin jos joutuu jatkuvasti tekemisiin häiritsijän kanssa. Häirinnän kokemukseen voi myös liittyä yhtä aikaa niin häpeää kuin mielihyvääkin. Tunteet voivat olla ristiriidassa keskenään ja tietyn kokemuksen nimittäminen häirinnäksi voi siten olla pitkän ajatusprosessin tulos. Häirintäyhdyshenkilöön voi ottaa yhteyttä, jos henkilö kokee tulleen häirityksi.

Häirintäyhdyshenkilöön ottaa yhteyttä opiskelija, joka kertoo joutuneensa opettajansa silmätikuksi. Opiskelija kertoo, että opettaja kysyy tuntien aikana häneltä vaikeita kysymyksiä toistamiseen sekä kirjoittaa hänen opettajalle palauttamiinsa teksteihin usein ”kummallisia ja vähätteleviä kommentteja”. Muita opiskelijoita opettaja ei opiskelijan mukaan kohtele samalla tavalla. Opiskelija kysyy, onko tämä häirintää. Mitä vastaisit häirintäyhdyshenkilönä opiskelijalle?

1.2. Mitä on sukupuoli?

1.2.1. Naisia? Miehiä?

Arkiajattelussa ihmiset ovat naisia ja miehiä. Naiseuteen liitetään kulttuurissa feminiinisiä ominaisuuksia ja mieheyteen maskuliinisia. Maskuliinisuuteen liitetään muun muassa menestyminen, jämäkkyys, voimakas seksuaalisuus, voima ja väkivalta. Feminiinisyys taas näyttäytyy maskuliinisuuden vastakohtana. On huomattava, että maskuliinisuutta ja mieheyttä sekä toisaalta feminiinisyttä ja naiseutta ei voi kuitenkaan samastaa keskenään. Nainen voi olla maskuliininen ja mies feminiininen, ja toisaalta ihmisessä on usein yhtä aikaa maskuliinisuutta ja feminiinisyttä.

Ihmiset käsitetään usein arkiajattelussa naisiksi ja miehiksi siitäkin huolimatta, että kaikki ihmiset eivät halua määritellä itseään kumpaankaan sukupuoleen. Transihmiset, joiden sukupuolen kokemus ei vastaa sitä sukupuolta, johon heidät on syntymän yhteydessä määritelty, kokevat usein hyvin erityyppistä syrjintää kuin muut. Transihmisten sukupuolen kokemus voidaan kyseenalaistaa tai esittää naurettavana. Ihmisen juridinen, syntymässä määritelty, sukupuoli ei välttämättä vastaa sitä kokemusta, joka hänellä itsellään on omasta sukupuolestaan.

Sukupuoleen perustuva tai seksuaalinen häirintä käyttää hyväkseen stereotyyppioita. Se uusintaa feminiinisuuden alemmaa asemaa kulttuurissa. Seksuaalinen häirintä on yksipuolista ja ei-toivottua käytöstä. Se toimii alistavana, toiseuttavana ja sen avulla pyritään kontrolloimaan toista, usein (mutta ei aina) hierarkiassa alempana olevaa.

Häirinnän kohteen sukupuoli nostetaan usein esille naurunalaisena tai häpeällisenä. Naisia voidaan kiusata sekä ”liian” vähäisestä naisellisuudesta että ”liiallisesta” naiseudesta. Myös häirintää kokoneen seksuaalisuus voidaan esittää häirinnän yhteydessä häpeällisenä. Näin tapahtuu erityisesti silloin kun häirintä on luonteeltaan homofobista.

Homoviharikosten yhteydessä nousee esiin homomiehen kulttuurinen hahmo, joka on heteromieheyttä uhkaava homoseksuaalisen halun ja homouteen liitetyn feminiinisuuden takia. Heteromiehen homomiehelle tekemää väkivaltaa voidaan perustella häirinnällä. Homoviharikosten taustalla on kuitenkin usein homopaniikki, jossa homouden nähdään uhkaavan heteroutta jo pelkällä olemassaolollaan.

Häirintäyhdyshenkilö saa sähköpostia henkilöltä, joka kertoo kohdanneensa häirintää, koska on sukupuolen korjausprosessissa. Hän on korjaamassa sukupuoltaan naisesta mieheksi ja käyttää nyt uutta nimeä. Eräs hänen kanssaan samaa ainetta opiskeleva on ryhtynyt kyselemään häneltä törkeiksi kokemiaan kysymyksiä muun muassa hänen genitaaleistaan. Lisäksi opiskelija kertoo, että laitoksen wc-tilaan on ilmestynyt teksti ”transumuija helvettiin”. Mitä neuvoja antaisit opiskelijalle?

1.2.2. Eroja

Naisten ja miesten kokemuksista puhuminen on hankalaa, koska kategoriat "nainen" ja "mies" ovat pitkälti sosiaalisesti ja kielellisesti rakentuneita. Kaikki ihmiset eivät asetu kunnolla kumpaankaan kategoriaan. Kuitenkin nuo kategoriat ovat kulttuurissamme keskeisiä. Naisten kokemaa häirintää tarkasteltaessa on usein korostettu naisten kokemuksia ja naistoimijuutta. Puhuminen yksinkertaisesti "naisten kokemuksista" jättää naisten väliset erot huomioimatta.

Naisten välillä on suuria eroja - niin kuin myös miesten välillä. Naisen kokemus häirinnästä ei ole koskaan samanlainen. Musta nainen kokee erilaista häirintää kuin valkoinen eikä mustan naisen kokemusta voi ymmärtää valkoisen naisen positiosta käsin. Usein mustien kategoria on nähty implisiittisesti koostuvan mustista miehistä ja naisten kategoria valkoisista naisista. Mustat naiset ovat olleet näkymättömiä sekä feminismissä että rasismien vastustamisessa. Mustien naisten kokemaa rasismia ei voi ymmärtää musta mies eikä mustien naisten kokemaa seksismiä valkoinen nainen. Mustat naiset voivat kokea esimerkiksi eksotisoivaa seksististä häirintää. Valkoisuuden on usein nähty symboloivan puhtautta ja järjestystä eikä valkoisuutta ole käsitetty väriksi. "Väriällisyys" on puolestaan liitetty seksuaalisuuteen ja epäjärjestykseen. Mustan naisen kokema seksuaalinen häirintä on siten aina erilaista kuin valkoisen naisen kokema häirintä, vaikka myös mustien välillä on suuria keskinäisiä eroja. Myös lesbojen, vammaisten ja maahanmuuttajien kokemukset häirinnästä ovat erilaisia kuin valkoisen, vammattoman, heteroseksuaalisen naisen.

Häirintäyhdyshenkilöön ottaa yhteyttä opiskelija. Hän kertoo ylioppilaskunnan pikkujouluista, joissa sihteeristö oli pukeutunut "eksoottisiin vaatteisiin ja maalannut kasvonsa tummalla värillä". Sihteeristön esitys "arabiterroristeista" oli opiskelijan mukaan erittäin mauton. Mitä ajattelet? Entä jos olet itse ollut yksi esiintyjistä?

1.3. Kuka kokee häirintää? Kuka häiritsee?

Tutkimusten mukaan naiset kokevat miehiä enemmän häirintää ja nuoret naiset puolestaan enemmän kuin vanhemmat naiset. Häirintää harjoittava voi olla organisaation hierarkiassa ylempänä, mutta myös alempana. Häirintää voivat harjoittaa niin miehet kuin naisetkin, ja häirintää voi tapahtua myös kahden samaa sukupuolta olevan henkilön kesken. Häirintää tarkasteltaessa ei ole välttämättä järkevää keskittyä pohtimaan sitä, kuka on todennäköisesti häiritsijä ja kuka taas häirinnän uhri. Sen sijaan tulee kiinnittää huomio niihin tekoihin, joissa häirintä ilmenee. Häirinnässä on kysymys juuri ei-toivotuista teoista.

Häirintää harjoittavan henkilön kulttuurinen stereotypia liittyy poikkeavuuteen ja ei-normatiiviseen seksuaalisuuteen. Vaikka on ymmärrettävä, että häirintää voi harjoittaa kuka hyvänsä, täytyy huomata stereotyyppien vahva vaikutus häirinnän tunnistamisessa. Häirintää kokenut saattaa painottaa ei-valkoisuutta, ei-heteroseksuaalisuutta tai häiritsijän mielenterveysongelmia puhuessaan häirintäkokemuksesta. Häirintää voidaan perustella esimerkiksi häiritsijän mielenterveydellä tai normista poikkeavalla seksuaalisuudella. Häirinnän syy ei ole kuitenkaan poikkeaviksi käsitetyissä ominaisuuksissa eivätkä poikkeaviksi käsitetyt ihmiset harjoita häirintää muita enemmän.

Häirintäyhdyshenkilöön ottaa yhteyttä opiskelija, joka kertoo hänen kanssaan samassa järjestössä toimivasta naisesta, jonka toimintaa hän pitää häirintänä. Opiskelija kirjoittaa sähköpostissa seuraavaa: "... hän on kieroutunut ihminen, joka kertoo järjestön tapaamisessa entisestä tyttöystävästään ja siitä kuinka hän haluaisi uuden tyttöystävän. Koen tämän häirintänä, koska en ole mikään lesbo. Hän on ollut myös hoidettavana Lapinlahden mielisairaalassa aiemmin, ja pelkään että hän tekee minulle jotain. Voitteko olla sieltä ylioppilaskunnasta häneen yhteydessä ja pyytää häntä lopettamaan ikävä käytös?" Mitä vastaisit häirintäyhdyshenkilönä opiskelijan viestiin?

1.4. Mikä on pelon maantiede?

Auli Mantilan vuonna 2000 ohjaama elokuva *Pelon maantiede* on herättänyt huomiota kuvauksellaan naisista, jotka ryhtyvät toimimaan ahdistelijoita ja raiskaajia vastaan. *Pelon maantiede* kiinnitti huomion julkiseen tilaan, joka näyttäytyy usein monille naisille uhkaavana.

Häirintä merkityksellistetään tilan ja ajan kautta. Yöaikaan koettua häirintää pidetään tietyllä tavalla luonnollisempana kuin päiväsaikaan koettua häirintää. Yöllä tapahtuvaa häirintää ei välttämättä edes käsitetä häirinnäksi, ellei tilanteeseen liity selvää väkivallan uhkaa. Julkisessa tilassa päiväsaikaan epätoivottu lähestyminen tulkitaan odottamattomana, ja siten kokemus käsitetään häirinnäksi helpommin kuin yöaikaan koettu samankaltainen tilanne. Jos häirintä tapahtuu keskellä päivää tilassa, jossa on muita ihmisiä, häirintää harjoittavalle on helpompi sanoa vastaan. Tietyssä tilassa usein toistuva häirintä määritellään ikään kuin tilaan kuuluvaksi. Jos jossakin tilassa on yleisesti tunnettua saada ei-toivottua huomiota osakseen, oleskelu tässä tilassa voidaan ymmärtää myönty-

1.5. Miksi häirintään liittyy häpeää?

Häirinnässä on usein kysymys häpeään saattamisesta ja naurunalaiseksi tekemisestä. Naisen toimintaa voidaan esittää naurunalaisena sillä perusteella, että hän on nainen. Miehen toiminta voidaan puolestaan esittää naurunalaisena sillä perusteella, että hän on feminiininen. Häirintää on pidetty erityisen häpeällisenä ”uhrille”, ja syytä on etsitty tämän provosoivasta käytöksestä. ”Uhrin” syyttämisen lisää tämän häpeän tunteita – eikä auta häntä. Häirintäyhdyshenkilö ei kysy häirintää kokeneelta esimerkiksi sitä, kuinka hän oli pukeutunut häirintätilanteessa. Häirintä ei ole koskaan ”uhrin” syy eikä häirintää kokenut ole vastuussa tapahtuneesta.

Häirinnän kohteeksi joutuneet voivat kärsiä fyysisistä ja psyykkisistä oireista, kuten stressistä, häpeästä, ärsyyntyneisyydestä. Häirintä voi laukaista myös masennuksen. Monet henkilöt ovat epävarmoja ja hämmentyneitä tilanteessa, jossa kokevat joutuneensa kohtaamaan häirintää.

Häirintäyhdyshenkilö saa sähköpostia poliittisessa opiskelijajärjestössä toimivalta opiskelijamieheltä, joka kertoo hankalasta tilanteesta järjestössä. Ylioppilaskuntaan on pian tulossa edustajistovaalit, ja yhteyttä ottanut opiskelija toimii ryhmänsä vaalipäällikkönä vaaleissa. Opiskelija kertoo, että noin puolet ryhmästä kiusaa häntä alituisesti haukkumalla häntä muun muassa ”neidiksi” ja ”hintiksi”. Opiskelija sanoo olevansa hyvin väsynyt ja masentunut, ja hän toivoo että kiusaaminen saataisiin loppumaan. Opiskelija sanoo pelkäävänsä, että hänen yhteydenottonsa ja siten järjestön ikävä tilanne tulee muiden poliittisten ryhmien tietoon. Hän kertoo häpeävänsä tilannetta. Mitä ajattelet? Mitä vastaisit opiskelijalle?

1.6. Miksi häirinnästä puhuminen ei ole aina helppoa?

Häirinnästä voi olla hankala puhua, koska häiritty saattaa pelätä, syyttää itseään, tuntee häpeää, ei halua saada ”tiukkapipon” mainetta tai ei halua tuottaa kärsimystä esimerkiksi häiritsijälle tai hänen läheisilleen. Häirintää kokenut voi myös ajatella, että puhuminen häirinnästä tulee vain pahentamaan tilannetta, ja vaikeneminen puolestaan voisi auttaa unohtamaan asian.

Häirintää esiintyy sekä vapaamielisissä että konservatiivisissa ympäristöissä. Vaikka ylioppilaskunta voi olla yhteisönä vapaamielinen ja yhteisöllisyyttä korostava, se ei tarkoita sitä, että ylioppilaskunnassa ei tarvitsisi kiinnittää huomiota mahdolliseen häirintään. Itse asiassa jos häirinnän mahdollisuus ”kuitataan” vain puheella siitä, että ylioppilaskunta on tasa-arvoinen yhteisö, saattaa häirintä jäädä huomaamatta. Häirinnästä voi olla myös hankala puhua, jos ylioppilaskuntaa pidetään itsestään selvästi tasa-arvoisena yhteisönä. On kyseenalaistettava se, että häirinnän kieltä estäisi häirinnän. Häirintää kokeneelle omasta tilanteestaan puhuminen voi tuntua vaikealta myös siksi, ettei hän halua saattaa ylioppilaskuntaa tai opiskelijayhteisöään huonoon valoon.

Häirintäyhdyshenkilöön ottaa yhteyttä yliopiston uusi opiskelija. Hän haluaa aloittaa toiminnan ainejärjestössään. Käytyään eräässä uusille opiskelijoille suunnatussa tapahtumassa hän kuitenkin huomasi, ettei ole tervetullut mukaan toimintaan. Ainejärjestön tilan seinillä oli hänen mukaansa useita seksistisiksi kokemiaan kuvia sekä tyttökalenteri. Opiskelija oli sanonut tilaisuudessa muille paikalla olleille, että kuvat ovat loukkaavia. Hänelle oli vastattu, että ainahan näitä kuvia on ollut eikä tytön pitäisi ottaa poikien juttuja liian vakavasti. Häirintäyhdyshenkilö ryhtyy opiskelijan aloitteesta selvittämään tapausta. Hän ottaa yhteyttä kyseiseen ainejärjestöön, josta hänelle vastataan samalla tavalla kuin opiskelijalle oli vastattu. Mitä sinä tekisit häirintäyhdyshenkilönä seuraavaksi tässä tilanteessa?

2. HÄIRINTÄÄ KOKENEEN KOHTAAMINEN

2.1. Miksi yhteydenotto häirintäyhdyshenkilöön on tärkeä askel?

Häirinnästä puhuminen voi tuntua hankalalta. Ylipäättään tapahtuneen käsittäminen häirinnäksi voi olla pitkän ajatusprosessin tulos, varsinkin silloin kun häiritsijä on läheinen henkilö tai muulla tavoin ”epätodennäköinen” henkilö. Kun ihminen kokee häirintää, hän ei luultavasti ensimmäisenä ota yhteyttä ulkopuoliseen tai viralliseen tahoon, vaan pyrkii vain unohtamaan asian ja välttelemään häiritsijää. Kun häirintäyhdyshenkilö saa yhteydenoton häirintää kokeelta, tämä yhteydenotto on luultavasti pitkään harkittu teko.

Häirintää kokenut voi pelätä, että syytä häirintään etsitään hänestä. Hän voi miettiä, onko hän toiminut jollain tavalla väärin, onko hän antanut vääriä vihjeitä, onko hän pukeutunut liian provosoivasti, onko hän käyttäytynyt liian rohkeasti tai tulkitseeko hän nyt vain aivan väärin. Ihmiset ovat usein epävarmoja tilanteessa, jossa kokevat häirintää. Häirintäyhdyshenkilö ei saa vahvistaa henkilön epävarmuutta, vaan hänen on tuettava toisen kokemusta (”sinulla on oikeus tuntea noin”). Häirintää kokeneen syyllistäminen pahentaa tilannetta. Samoin kokemuksen vähättely (”ei hän varmaan tarkoittanut pahaa”, ”rakkaudesta se hevonenkin potki”).

Kun häirintää kokenut on yhteydessä häirintäyhdyshenkilöön, hänelle tarjoutuu neuvojen saamisen ohella mahdollisuus käsitellä tapahtunutta. Tämä puoli häirintäyhdyshenkilötoiminnassa ei ole vähempiarvoinen. Yhteydenoton taustalla voi olla usein kysymys halusta saada kokemukselleen vahvistusta (”oliko se häirintää?”, ”onko normaalia voida tässä tilanteessa huonosti?”). Häirintäyhdyshenkilö toimii siinä mielessä puolueettomasti, että hän ei esitä arvolatautuneita kysymyksiä eikä kommentteja. Jos häirintää koke-

neella on vahvoja aggressioita häiritsijää kohtaan, häirintäyhdyshenkilö ei vahvista niitä omalla puheellaan. Häirintäyhdyshenkilö ei myöskään syytä häirintää kokenutta esimerkiksi provosoinnista. Häirintäyhdyshenkilö tukee häirintää kokenutta ja toimii tämän ehdoilla. Hän voi esitellä muita palveluita (ks. 3.4. Minne häirintäyhdyshenkilön luota?) tai ryhtyä häirintää kokeneen aloitteesta selvittämään häirintätapausta (ks. 3.3. Miten häirintä saadaan loppumaan? Voiko häiritsijää rangaista?).

2.2. Onko häirintää kokenut uhri?

Vaikka häirinnässä on usein kysymys häpeään saattamisesta ja nöyryyttämisestä, häirintää kokenutta ei tule kuitenkaan käsittää yksiselitteisesti uhrina.

Häirintätilanne voi olla vaikea, surua tuottava ja voimia vievä. Häirintää kokenut on kuitenkin aktiivinen toimija vastustaessaan häirintää. Se että henkilö on yhteydessä häirintäyhdyshenkilöön, kertoo halusta ratkaista tilanne. Kun häirintää kokenut tunnistaa kokemuksensa häirinnäksi ja ottaa yhteyttä häirintäyhdyshenkilöön, hän toimii aktiivisesti. Kokemuksen nimeäminen häirinnäksi merkitsee sitä, ettei suostu enää tulevaisuudessa samanlaiseen tilanteeseen. Myös kokemuksen pohtiminen yhdessä häirintäyhdyshenkilön kanssa auttaa selviämistä häirinnästä.

Häirintäyhdyshenkilön on hyvä olettaa, että häirintää kokenut tietää itse parhaiten, miten hän haluaa toimia häirintätilanteessa, mihin tahoihin hän haluaa olla yhteydessä ja miten haluaa selviytyä häirinnästä. Häirintäyhdyshenkilö ei paimenna yhteyttä ottanutta. Hän uskoo häirintää kokeneen kykyihin selvitä tilanteesta. On kuitenkin ymmärrettävää, että häirintäyhdyshenkilö voi huolestua yhteyttä ottaneen jaksamisesta, jos tämä ei ota yhteyttä enää uudestaan. Häirintäyhdyshenkilö voi halutessaan ottaa häirintää kokeneeseen yhteyttä kysyäkseen esimerkiksi tämän vointia.

Häirintää kokeneiden henkilöiden selviytymiskeinot on jaettu usein passiivisena toimintatapana pidettyyn välttelyyn sekä aktiiviseen vastustukseen. On kuitenkin havaittava, että myös passiiviselta vaikuttava häiritsijän välttely voi olla harkittu strategia. Myös passiiviselta vaikuttava toiminta voi olla osoitus neuvokkuudesta häirintätilanteessa. Itsestä huolehtiminen on aina selviytymistä ja siten aktiivista toimintaa. Ei tule kuitenkaan unohtaa, että häirintäyhdyshenkilöön yhteydessä olevat henkilöt voivat olla myös neuvottomia ja vasta pohtimassa, oliko heidän kokemansa tilanne häirintää vai ei.

Häirintäyhdyshenkilö voi kannustaa häirintää kokenutta ilmaisemaan häiritsijälle, ettei pidä tämän toiminnasta. Näin häirintää kokeneen toiminta on aktiivista vastustusta. Aina selkeä vastarinta ei ole kuitenkaan mahdollista eikä häirintää kokeneella pidä olla vastuuta häirintätilanteesta. Esimerkiksi raiskaustapauksissa on raiskattuja naisia neuvottu, kuinka he voisivat omalla käyttäytymisellään ennaltaehkäistä raiskauksia. Raiskatulla ei ole kuitenkaan vastuuta raiskauksesta. Aktiivisella väkivallan tekijällä täytyy olla myös vastuu omasta toiminnastaan. Häirintää kokeneen vastuuttaminen on omiaan myös lisäämään häirintään liittyvää häpeää.

2.3. Entä jos kyseessä ei olekaan häirintä?

Vaikka häirintä on subjektiivinen kokemus, häirintäyhdyshenkilölle voi joskus tulla tapaus, joka saa hänet pohtimaan sitä, olisiko kyseessä sittenkään häirintä. Häirintä on ei-toivottuja tekoja. Jos yhteyttä ottanut henkilö ei pysty nimeämään mitään tekoja, joista syyttää häiritsijää, häirinnän tosiasiallisuus voi olla kyseenalaista.

Jos häirinnästä syytettyyn ollaan yhteydessä ja häntä pyydetään kuultavaksi (ks. 3.4. Miten häirintä saadaan loppumaan? Voiko

häiritsijää rangaista?), häirintäyhdyshenkilö ei voi yksiselitteisesti asettua häirintää kokeneen puolelle. Kuulemistilaisuudessa häirinnästä syytetty voi kertoa selostuksen tapahtuneesta, ja tämä selostus ei välttämättä vastaa häirintää kokeneen kertomusta. Yhteydenotto häirintäyhdyshenkilöön ei vielä implikoi häirintää.

Häirintäyhdyshenkilöön voi myös ottaa yhteyttä henkilö, joka haluaa vain puhua jonkun kanssa esimerkiksi ahdistuneisuudesta, yksinäisyydestä tai opiskeluun tai ihmissuhteisiin liittyvistä hankaluuksista. Nyyti ry tarjoaa tällaisia palveluita opiskelijoille. Nyytin puhelinpäivystys ja Virtuaaliolkapää palvelevat kaikkia Suomen tiede- ja taidekorkeakoulujen opiskelijoita. Käyntipäivystys toimii pääkaupunkiseudulla. (ks. 3.5. Minne häirintäyhdyshenkilön luota?)

3. HÄIRINTÄYHDYSHENKILÖTOIMINTA YLIOPPILASKUNNISSA

3.1. Miten häirintäyhdyshenkilöt parantavat opiskelijoiden hyvinvointia?

Tasa-arvolaisissa todetaan, että oppilaitoksen tulee laatia tasa-arvosuunnitelma. Suunnitelmassa tulee kiinnittää erityistä huomiota toimenpiteisiin, joilla pyritään seksuaalisen häirinnän ja sukupuolen perusteella tapahtuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.¹ Yliopiston häirintäyhdyshenkilöt vastaavat osittain toiminnallaan tähän lain kohtaan. Kuitenkin vastuu häirintätapausten selvittämisestä on yliopiston laitosten ja yksikköjen johdolla. Jos opiskelija kokee häirintää, hän voi olla yhteydessä yliopiston tai ylioppilaskunnan häirintäyhdyshenkilöön. Mikäli opiskelija haluaa aloittaa häirintätapausten selvittämisen siten, että häirinnästä syytettyyn ollaan yhteydessä, häirintäyhdyshenkilön on oltava yhteydessä yliopistoon. Opiskelija voi periaatteessa haastaa yliopiston oikeuteen, jos yliopistossa hänen kohdistuvaan häirintään tai muuhun syrjintään ei puututa. Laki ei velvoita kuitenkaan ylioppilaskuntia puuttumaan opiskelijoihin kohdistuvaan häirintään. Ylioppilaskuntien häirintäyhdyshenkilötoiminta ei ole samalla tavalla virallista kuin yliopiston. Se voidaan nähdä pikemminkin palveluna ylioppilaskunnan jäsenille.

Häirintäyhdyshenkilöt ylioppilaskunnissa eivät oma-aloitteisesti pyri rankaisemaan häirinnästä syytettyä. Heidän tärkein tehtä-

¹ Tasa-arvolaki 609/1986

6 b § (15.4.2005/232)

Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksissa

Oppilaitoksen tulee vuosittain yhteistyössä henkilöstön ja opiskelijoiden edustajien kanssa laatia tasa-arvosuunnitelma. Suunnitelman tulee sisältää oppilaitoksen tasa-arvoilanteen ja siihen liittyvien ongelmien kartoitus sekä toteutettaviksi suunnitellut tarpeelliset toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi. Erityistä huomiota tulee kiinnittää tasa-arvon toteutumiseen opiskelijavalinnoissa, opetusta järjestettäessä ja opintosuorituksia arvioitaessa sekä toimenpiteisiin, joilla pyritään seksuaalisen häirinnän ja sukupuolen perusteella tapahtuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

vänsä on kuunnella ja tukea häirintää kokenutta. Jotta häirintäyhdyshenkilöihin otettaisiin yhteyttä, palvelun täytyy olla luotettava. Tämä ei tarkoita sitä, että häirintä pitäisi varmuudella saada loppumaan palvelun avulla. Palvelun luotettavuus merkitsee sitä, että yhteyttä ottaneet henkilöt voivat olla varmoja tapausten jäämisestä vain häirintäyhdyshenkilöiden tietoon, jos niin toivovat. Häirintäyhdyshenkilöillä on vaitiolovelvollisuus. Opiskelijoiden intimitteettisuojan kunnioittaminen on yksi tärkeimmistä asioista palvelun onnistumisen kannalta. Häirintäyhdyshenkilöiden on hyvä pitää kirjaa yhteydenottojen lukumäärästä. Tähän tapauksista kirjaaminen kuitenkin jää. Häirintätapaukseen liittyvien henkilöiden intimitteettisuojan takia tapauksista ei pitäisi kirjoittaa raportteja eikä sähköpostiin tulleita yhteydenottoja pitäisi tulostaa. Jos häirintäyhdyshenkilölle tulleet yhteydenotot arkistoidaan, ylioppilaskunnassa työskentelevän tai aktiivisesti toimivan on luultavasti hyvin hankala ottaa yhteyttä häirintäyhdyshenkilöön.

3.2. Miten häirintäyhdyshenkilöistä tiedotetaan opiskelijoille?

Ylioppilaskuntien häirintäyhdyshenkilöille tehdyn kyselyn mukaan tiedottaminen häirintäyhdyshenkilöistä on vähäistä. Jos häirintäyhdyshenkilöistä on maininta vain ylioppilaskunnan verkkosivuilla, häirintäyhdyshenkilön apua tarvitseva opiskelija ei välttämättä hyödy häirintäyhdyshenkilöiden olemassaolosta. Opiskelijat eivät luultavasti monissa ylioppilaskunnissa tiedä häirintäyhdyshenkilöistä, koska palvelua ei juurikaan käytetä. Toisaalta yhteydenottojen vähäisyys ei välttämättä ole merkki riittämättömästä tiedotuksesta. Häirintäyhdyshenkilöiden tarjotun palvelun suhteellisen vähäiseen käyttöön on monia syitä. Syynä voi olla myös pelko siitä, että yhteyttä ottanut joutuisi osallistumaan suurempaan prosessiin kuin haluaisi tai että tieto häirintätapauksesta leviäisi oppilaitoksessa opiskelijan tietämättä.

Häirintäyhdyshenkilöiden vaihtolovelvollisuuden esiin tuominen palvelusta kertovassa ilmoituksessa voi pienentää yhteydenoton kynnystä. Opiskelijat kuitenkin käsittelevät häirintätilanteita monin tavoin – yhteyden ottaminen häirintäyhdyshenkilöön on vain yksi keino.

Häirintäyhdyshenkilötoiminnasta voi tiedottaa esimerkiksi:

- » paikallisessa ylioppilaslehdessä
- » opiskelijoille jaettavassa ylioppilaskunnan kalenterissa
- » ylioppilaskunnan verkkosivuilla
- » sähköpostilla järjestöille edelleen jäsenistölle välitettäväksi

Häirintäyhdyshenkilötoiminnasta kertova ilmoitus voi olla esimerkiksi tällainen:

Oletko kokenut häirintää?

Asiattomat, syrjivät ja loukkaavat puheet, mukavan flirtin rajat ylittävä vihjailu, rasistinen, homofobinen tai seksistinen käyttäytyminen, ei-toivotut seksuaalisesti värittyneet tai vihamieliset viestit, puhelinsoitot tai sähköpostit jne. eivät kuulu ylioppilaskuntaan niin kuin eivät muillekaan opiskelu- tai työpaikoille. Ylioppilaskunnan häirintäyhdyshenkilöt tukevat ja neuvovat häirintää kohdanneita opiskelijoita. Häirintäyhdyshenkilöillä on vaihtolovelvollisuus, ja he eivät pidä kirjaa yhteyttä ottaneista. Ota rohkeasti yhteyttä, jos tarvitset tukea.

3.3. Miksi häirintäyhdyshenkilöitä on hyvä olla enemmän kuin yksi?

Häirintäyhdyshenkilöitä koskee vaitiolovelvollisuus, koska he joutuvat tekemisiin ihmisten yksityisasioiden kanssa. Tapaukset jäävät siis vain häirintäyhdyshenkilön tietoon. Monet häirintäyhdyshenkilöille tulevat tapaukset voivat olla hankalia, jopa raskaita. Häirintäyhdyshenkilön on itse annettava aikaa tapauksille ja omalla pohdinnalla siitä, mitä pitäisi tehdä. Hätiköinti saattaa vain pahentaa asioita. Jos häirintäyhdyshenkilöitä on kaksi, he voivat pohtia keskenään hankalaa tapaista. Yhteyttä ottaneelle opiskelijalle tulisi kuitenkin kertoa, että hänen tapauksestaan voidaan keskustella yhdessä toisen häirintäyhdyshenkilön kanssa. Joissakin ylioppilaskunnissa häirintäyhdyshenkilöille voi myös lähettää sähköpostia yhteen yhteiseen osoitteeseen. Niin tapaukset tulevat molempien tietoon.

Häirintäyhdyshenkilöt eivät kuitenkaan keskustele tapauksista muiden ylioppilaskunnan työntekijöiden tai luottamustehtäviä hoitavien henkilöiden kanssa. Häirintäyhdyshenkilö voi puhua tapauksesta muun kuin toisen samassa ylioppilaskunnan häirintäyhdyshenkilönä toimivan kanssa vain jos häirintää kokenut henkilö tätä itse pyytää.

Monissa ylioppilaskunnissa häirintäyhdyshenkilöitä on kaksi, joista toinen on nainen ja toinen mies. Häirintäyhdyshenkilön sukupuoli voi vaikuttaa yhteydenottoon – naiset saattavat haluta olla yhdessä naiseen ja miehet mieheen. Häirintää kokenut voi myös haluta keskustelukumppaniksi henkilön, jonka sukupuoli on eri kuin häiritsijän. Toisaalta sukupuoli ei yksin riitä luottamukseen. Jos homoseksuaalinen mies kokee häirintää toisen homomiehen taholta, paras keskustelukumppani ei välttämättä ole heteroseksuaalinen mies tai nainen.

Häirintää kokenutta kannattaa usein tavata yhdessä toisen häirintäyhdyshenkilön kanssa. Tästä on kuitenkin hyvä kertoa yhteyttä ottaneelle eikä siihen pidä ryhtyä, jos häirintäyhdyshenkilö kokee kahden henkilön tapaamisen liian raskaaksi häirintää kokeneelle. Kun häirintäyhdyshenkilöitä on kaksi, tapaamisen jälkeen voi kysyä toisen mielipidettä tapauksesta ja pohtia yhdessä, miten häirintää kokenutta voisi parhaiten auttaa. Häirintää kohdanneen tapaaminen voi olla myös tunteita herättävä kokemus. Kollegan seura saattaa rauhoittaa ja auttaa häirintää kokeneen tilanteen ymmärtämisessä.

Useimmat häirintäyhdyshenkilöt ovat myös työsuhteessa ylioppilaskuntaan, jossa toimivat häirintäyhdyshenkilönä. He hoitavat monia muita tehtäviä tämän työn ohella. Kaksi häirintäyhdyshenkilöä voi jakaa työmäärää ja vastuuta erityisesti loma-aikoina.

3.4. Miten häirintä saadaan loppumaan? Voiko häiritsijää rangaista?

Ylioppilaskuntien häirintäyhdyshenkilötoiminnan tarkoitus ei ole häirinnästä syytetyn rankaiseminen. Usein häirintäyhdyshenkilöön yhteyttä ottava henkilö haluaa vain kertoa kokemastaan häirinnästä. Hän saattaa ottaa yhteyttä kenties vain yhden kerran. Tällöin yhteydenotto ei johda häirinnän selvittämiseen. Vaikka häirintäyhdyshenkilö tapaisi häirintää kokenutta useasti, häirintäyhdyshenkilön tehtävä ei ole kuitenkaan aloittaa prosessia, joka tähtäisi häirinnästä syytetyn saattamiseen vastuuseen. Mikäli häirintää kokenut kuitenkin toivoo häirintään puuttumista niin sanotusti ylemmältä taholta, häirintäyhdyshenkilö auttaa.

Ennen kuin häirinnästä syytettyyn ollaan yhteydessä, tulee häirintää kokeneelta kysyä tapausta tarkentavia kysymyksiä siitä, miten häirintä on ilmennyt. Mitä tarkalleen ottaen on tapahtunut? Milloin

ja kuinka usein? Onko häirintää kokenut pitänyt kirjaa tapahtumista? Oliko häirintätilannetta todistamassa kukaan?

Työnantajalla on lain vaatima toimintavelvollisuus silloin kun työpaikalla esiintyy häirintää tai epäasiallista kohtelua. Työntekijöitä koskee työturvallisuuslaki.² Yliopiston opiskelijoita ei koske tämä laki, paitsi jos henkilö on myös työsuhteessa yliopistoon, ja jos häirintä tapahtuu hänen työpaikallaan yliopistossa.

Yliopiston on helpompi puuttua häirintään, jos häirintään on syyllistynyt yliopiston henkilökuntaan kuuluva. Toisen opiskelijan harjoittamaan häirintään puuttuminen on hankalampaa. Laitoksen tai yksikön johtaja voi antaa henkilökunnan jäsenelle virallisen varoituksen, jossa kuvaillaan mahdollisimman tarkasti se kielletty toiminta, johon henkilö on syyllistynyt, miten usein toiminta on toistunut ja miten pitkään se on jatkunut. Varoituksessa mainitaan, että rikkomuksen jatkaminen varoituksesta huolimatta voi johtaa työsuhteen päättämiseen.

Jos opiskelija syyttää häirinnästä toista opiskelijaa, yliopisto voi pyytää häirinnästä syytetyn kuultavaksi. Tämä ei kuitenkaan johda opiskelijan erottamiseen oppilaitoksesta. Jos häirintä on tapahtunut esimerkiksi atk-luokassa tai kirjastossa, häneltä voidaan ottaa pois yökäyttöavain tai hän voi saada porttikiellon tilaan. Jos häirintä on tapahtunut sähköpostitse, henkilöltä voidaan ottaa sähköpostioikeudet pois määräajaksi. Opiskelijoita kohtaan kohdistuvista sanktiomenetelmistä täytyy keskustella korkeakoulukohtaisesti eikä tässä oppaassa voida antaa suosituksia sanktioiksi. Joka tapauksessa häirintäyhdyshenkilö ei anna sanktioita. Ylioppilaskunnan häirintäyhdyshenkilön on ehdottomasti oltava

² Työturvallisuuslaki 738/2002

Häirintä 28 §

Jos työssä esiintyy työntekijään kohdistuvaa hänen terveydelleen haittaa tai vaaraa aiheuttavaa häirintää tai muuta epäasiallista kohtelua, työnantajan on asiasta tiedon saatuaan käytettävissään olevin keinoin ryhdyttävä toimiin epäkohdan poistamiseksi.

yhteydessä korkeakoulun tasa-arvovastaavaan, lakimieheen tai muuhun vastaavaan henkilöön siinä vaiheessa kun aloitetaan toiminta häirinnän saattamiseksi loppuun ja otetaan yhteyttä häirinnästä syytettyyn.

Häirinnästä syytettyyn on hyvä olla yhteydessä sopimalla esimerkiksi puhelimitse tapaaminen, jossa ovat läsnä sen laitoksen johtaja, jossa häirinnästä syytetty opiskelee, ja yliopiston lakimies tai muu vastaava henkilö. Häirintää kokeneen ei ole välttämätöntä olla paikalla tässä tilaisuudessa. Ylipäätään on hyvä, että yliopisto kuulee häirintää kokenutta, häirinnästä syytettyä ja mahdollisia häirintätapauksen todistajia erikseen. Yhteydenpidossa häirinnästä syytettyyn tulee välttää hyökkäävän ilmapiirin luomista. Se voi vaikeuttaa keskustelua häirinnästä syytetyn kanssa.

Häirintäyhdyshenkilön on hyvä muistaa, että hänen toimintansa ei ole turhaa, vaikkei häirintää saataisikaan loppumaan keskustelulla häirinnästä syytetyn kanssa. Kaikki häirintätapaukset eivät ratkea. Häirintäyhdyshenkilö voi kuitenkin vaikuttaa häirintää kokeneen hyvinvointiin ja häirinnän loppumiseen myös ilman keskustelua häirinnästä syytetyn kanssa. Häirintäyhdyshenkilön tarkoitus on voimaannuttaa häirintää kokenutta. Hän voi myös ehdottaa häirintää kokeneelle, että tämä ilmaisisi häiritsijälle, ettei pidä tämän teoista.

Mikäli häirintä tapahtuu ylioppilaskunnan keskustoimistolla työntekijöiden kesken, häirintää kokenut voi olla halutessaan yhteydessä työsuojelupiiriin, josta saa neuvoja. Asian selvittämistä vastuu on henkilön omalla esimiehellä. Ylioppilaskunnan häirintäyhdyshenkilöt voivat kuitenkin tällaisessakin tapauksessa tarjota kuuntelu- ja keskusteluapua.

3.5. Minne häirintäyhdyshenkilön luota?

Häirintäyhdyshenkilön ei tarvitse tietää vastausta kaikkiin kysymyksiin, joita hänelle esitetään. Häirintäyhdyshenkilö ei myöskään toimi yhteyttä ottaneen henkilön terapeuttina eikä kaverina. Hänen täytyy pystyä asettamaan rajat sille, kuinka usein hän tapaa yhteyttä ottanutta henkilöä ja kuinka pitkään kukin tapaaminen kestää. Häirintäyhdyshenkilö voi tiedustella, onko yhteyttä ottaneella henkilöllä läheisiä ihmisiä, jotka voivat esimerkiksi käydä hänen kanssaan poliisilla (mikäli siihen on tarvetta) tai joiden kanssa hän voi keskustella. Jos henkilö käsittelee traumaa, voi erityinen traumaterapia olla hyväksi eikä häirintäyhdyshenkilön kanssa puhuminen välttämättä auta tarpeeksi.

Usein yhteydenotto ei johda tapaamisiin häirintää kokeneen kanssa, vaan asiaa käsitellään ehkä vain yhdellä tai kahdella puhe-
linsoitolla tai sähköpostiviestillä. Voi ollakin hyvä jo alussa kertoa yhteyttä ottaneelle henkilölle muista palveluista sen mukaan mitkä palvelut voisivat tukea yhteyttä ottanutta henkilöä. Häirintäyhdyshenkilö ei suoranaisesti ohjaa häirintää kokenutta henkilöä eteenpäin, vaan hän pikemminkin vain kertoo muiden palveluiden olemassaolosta. Kuitenkin jos tapaus vaikuttaa vakavalta, on hyvä ehdottaa ottamaan yhteyttä johonkin muuhun sopivaan tahoon.

OIKEUSNEUVONTAA:

Oikeusapuhjaus

Oikeusapuhjausta antava valtakunnallinen palvelupuhelin on 0100 86200. Numero vastaa maanantaista perjantaihin klo 9.00–15.00. Ruotsinkielistä neuvontaa annetaan numerosta 0100 86201 maanantaista perjantaihin klo 9.00–12.00.

Rikosuhripäivystys

Juristin puhelinneuvonta 0203 16117

Juristin puhelinneuvonta päivystää ma–to klo 17–19. Neuvonnassa rikoksen uhri saa mahdollisuuden tarkistaa juridisia oikeuksiaan ja saada näihin asioihin liittyvää ohjausta. Puhelimeen voi soittaa myös nimettömänä. Puhelun hinta on lankapuhelimesta soitettuna perusmaksu n. 0,08 eur/puhelu + 0,02 eur/ minuutti ja matkapuhelimesta soitettuna perusmaksu n. 0,08 eur/puhelu + 0,23 eur/ minuutti.

Unioni Naisasialiiton juristipäivystys naisille

Maksuton juristipäivystys naisille keskiviikkoisin klo 17–19. Puhelinaika klo 18–19, puhelin (09) 643 158. Ei ajanvarauksia. Mieti kysymyksesi etukäteen ja ota mukaan mahdolliset asiaan liittyvät paperit. Päivystäjät voivat kommentoida asiakirjaluonnoksia, mutta asiakirjoja ei laadita. Ruotsinkielinen juristi on paikalla kerran kuussa.

Unioni Naisasialiitto, Bulevardi 11 A 1, Helsinki
www.naisunioni.fi

** Myös osa ylioppilaskunnista tarjoaa jäsenilleen maksutonta oikeusapua.*

NAISILLE, JOTKA OVAT KOKENEET VÄKIVALTA:

Naisten linja

Maksuton, valtakunnallinen tuki ja neuvontapuhelin väkivaltaa, väkivallan uhkaa tai pelkoa kokeville naisille ja tytöille. Tuki- ja neuvontapuhelin 0800 02400. Suomeksi ma–pe klo 16–20, ruotsiksi ke klo 16–20, venäjäksi ma klo 16–20, englanniksi pe klo 16–20.

www.naistenlinja.com

Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry

Maksuton kriisipäivystys, puh. 0800 97899. Ma–pe klo 9–15, la–su klo 15–21, pyhinä ja niiden aattoina klo 15–21. Keskusteluapua ja tietoa seksuaalisen väkivallan ja hyväksikäytön kysymyksissä.

www.tukinainen.fi

JOS ON TAPAHTUNUT RIKOS:

Poliisi

Yhteystiedot paikkakunnan poliisilaitokselle: www.poliisi.fi

Rikosuhripäivystys

Juristin puhelinneuvonta 0203 16117

Juristin puhelinneuvonta päivystää ma–to klo 17–19. Neuvonnassa rikoksen uhri saa mahdollisuuden tarkistaa juridisia oikeuksiaan ja saada näihin asioihin liittyvää ohjausta. Puhelimeen voi soittaa myös nimettömänä. Puhelun hinta on lankapuhelimesta soitettuna perusmaksu n. 0,08 eur/puhelu + 0,02 eur/minuutti ja matkapuhelimesta soitettuna perusmaksu n. 0,08 eur/puhelu + 0,23 eur/minuutti.

MUITA TAHOJA:

Nyyti ry - opiskelijoiden tukikeskus

Nyyti tarjoaa mielen hyvinvointiin liittyviä palveluita kaikille Suomen tiede- ja taidekorkeakouluissa opiskeleville.

www.nyyti.fi

Suomen Mielenterveysseura

Valtakunnallinen kriisipuhelin 0203 445566, ma-pe klo 9-6, la klo 15-6 ja su klo 15-22.

Puheluista puhelinyhtiö laskuttaa taksojensa mukaan sekä soittajaa että Valtakunnallista kriisipuhelinta. Puhelumaksut soittajalle: lankapuhelimesta 8,21 snt/puhelu + 2 snt/min, matkapuhelimesta 8,21 snt/puhelu + 22,9 snt/min.

www.mielenterveysseura.fi

Aids-tukikeskus

Neuvoja ja apua liittyen HIV:iin, aidsiin ja turvaseksiin.

0207 465700 – Vaihde (ma-pe 9.00-16.00)

0207 465705 – Neuvonta ja ajanvaraus hiv-testiin (ma-pe 10.00-15.30)

www.aidstukikeskus.fi

4. SANASTO

Ei-normatiivinen seksuaalisuus

Ei-normatiivisella seksuaalisuudella viitataan lähinnä homo- ja biseksuaalisuuteen sekä polygamiaan (eli suhteisiin, jotka eivät asetu parisuhdenormiin). Homo- ja biseksuaaliset ihmiset kokevat usein syrjintää heteronormatiivisuuden takia. Heteronormatiivinen kulttuuri ylläpitää heteroseksuaalisuutta luonnollisena ja ensisijaisena seksuaalisuutena.

Etnisyys

Kaikilla ihmisillä on etnisyys. Se liittyy kulttuuriin, kieleen, uskontoon ja paikkaan, johon ihminen kokee kuuluvansa. Etnisyys ei siis viittaa vain "toisiin" kulttuureihin. Tiettyyn etniseen ryhmään kuuluminen ei kuitenkaan tee yksilöstä ensisijaisesti vain etnisen ryhmänsä edustajaa. Tiettyyn etniseen ryhmään kuuluminen ei myöskään korreloi välttämättä ihmisen ulkonäön kanssa. Maahanmuuttajat voivat siis olla etnisiä suomalaisia. Toisaalta monien ihmisten etnisyys on hybridistä eli siinä on aineksia monista kulttuureista. (Ks. Weedon 1999)

Rasismi

Rasismi perustuu ajatukseen, jonka mukaan eri ihmisryhmillä on erilaisia ominaisuuksia, ja nämä ihmisryhmät ovat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa. Rasismi ilmenee ennakkoluuloina sekä ei-toivottuina ja jopa vihamielisinä tekoina. Rasismia on esimerkiksi eurooppalaisen ja länsimaisen kulttuurin näkeminen hierarkiassa korkeampana ja "toisten" kulttuurien näkeminen luontoa lähempänä olevina ja primitiivisinä.

Stereotypia

Tyypittely on yleinen keino jäsentää maailman monimutkaisuutta. Ihmisten jakaminen erilaisiin sosiaalisiin tyyppeihin (esim. san-

kari, rakastaja, vanhempi) ei vielä merkitse stereotyypittelyä. Stereotypia kohdistuu puolestaan ihmisryhmiin, jotka ovat ikään kuin yhteiskunnan ulkopuolella. Stereotypin uskotaan myös ilmaisevan jaettua käsitystä jostain sosiaalisesta ryhmästä ("meidän kaikkien mielestä kaikki homot ovat sellaisia"). Stereotypiat saavat tietyt piirteet näyttämään luonnollisilta ja tekevät sellaisista asioista pysyviä, jotka ovat epävakaita. Ne unohtavat yksilölliset erot ja eivät kysy, kenen traditiosta käsin stereotypia tehdään. (Ks. Dyer 2002)

Sukupuoleen perustuva häirintä

Sukupuoleen perustuva häirintä kattaa seksistisen, seksuaalisen ja homofobisen häirinnän. Seksistinen häirintä sisältää esimerkiksi vitsejä ja kommentteja, jotka tukeutuvat stereotyypisiin käsityksiin sukupuolista. Seksuaalinen häirintä sisältää edellä mainittujen lisäksi ei-toivottuja tekoja ja puheita, jotka ovat seksuaalisesti värittyneitä ja joiden tarkoituksena voi olla seksin saaminen toiselta. Seksuaalinen häirintä on seksuaalisesti värittyneitä tekoja, joita molemmat osapuolet eivät pidä miellyttävinä. Homofobinen häirintä perustuu homoseksuaalisuuteen liitettyihin stereotyyppiin, ja se uusintaa heteroseksuaalisuuden hallitsevaa asemaa kulttuurissa

Transihmiset

Transihmisillä viitataan mm. transsukupuolisiin, jotka eivät koe kuuluvansa siihen sukupuoleen, johon heidät on syntymän yhteydessä määritelty ja lapsena kasvatettu, transvestiitteihin, miehiin, joilla on voimakas tarve eläytyä naiseuteen ja ilmaista naisellisia puoliaan esimerkiksi pukeutumisen avulla. On kuitenkin huomattava, että kulttuurissamme on hyväksyttyä, että naisella on miesten vaatteita tai maskuliininen tyyli, jolloin naisten transvestisuus jää näkymättömiin, transgenderihmisiin, jotka ovat henkilöitä, jotka elävät pysyvästi mieheyden ja naiseuden rajamailla. Osa transgendeistä kokee omaksi sukupuolekseen toisen sukupuolen kuin

mitä hän biologiselta sukupuoleltaan on ja toivoo tulevansa kohdelluksi omaksi kokemansa sukupuoliryhmän jäsenenä.

Viharikos

Etnisyyteen, tiettyyn sukupuoleen tai seksuaalisuuteen kohdistuvan vihan johdosta tehtyjä rikoksia kutsutaan viharikoksiksi (hate crime, hatbrott). Näille rikoksille on ominaista se, että tekijä kokee "toisen" uhkaavan hänen identiteettiään pelkällä olemassaolollaan. (Ks. Kekki 2006)

Voimaannuttaa

Käsite voimaannuttaa tulee englanninkielen sanasta empower, joka merkitsee valtauttamista ja toisen ihmisen omien voimien tunteen kasvua.

5. LISÄÄ LUETTAVAA

- Aaltonen, Sanna (2006). Tytöt, pojat ja sukupuoli häirintä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Aapola, Sinikka & Kangas, Ilka (1994). Väistelyä ja vastarintaa. Tarinoita naisten selviytymisestä. Helsinki: Gaudeamus.
- Dyer, Richard (2002). Stereotyyppien rooli. Teoksessa Martti Lahti (toim.) Älä katso! Seksuualisuus ja rotu viihteen kuvastossa. Tampere: Vastapaino, 45–56.
- Epäasiallisen kohtelun ja häirinnän ehkäisy. http://www.helsinki.fi/henkos/tasa-arvo/sukup_hairinnan_ehkaisy.htm
- Heikkinen, Mervi (2003). Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä sekä ahdistelu Oulun yliopistossa – haasteita toimenpiteille. Teoksessa Vappu Sunnari, Jenny Kangasvuo, Mervi Heikkinen ja Niina Kuorikoski (toim.) Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna - Seksualisoitunut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa. Oulu: Oulun yliopistopaino, 145–157.
- Helsingin yliopiston syrjinnän vastainen suunnitelma: http://www.helsinki.fi/henkos/tasa-arvo/syrjinnan_vastainen_suunnitelma.htm
- Muinonen, Tuula; Rintala, Jenny; Rätty, Tarja & Häkkinen, Kirsi (2005). Epäasiallinen kohtelu. Ohjeita häirinnän ja muun epäasiallisen kohtelun ehkäisyyn ja käsittelyyn työpaikalla. Työsuojeluhallinto. <http://www.tyosuojelu.fi/upload/6tes3cz6.pdf>
- Nyytin vapaaehtoistoiminta (2005). Julkaisu Nyytissä vapaaehtoisina toimiville. Nyyti ry – opiskelijoiden tukikeskus.
- Kauppinen, Kaisa & Purola Mari (2001). Flirtti, häirintä, jännite: seksuaalinen ahdistelu työpaikalla. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Keinänen, Juha & Häkkinen Kirsi (2003). Huono kohtelu työssä. Valvonnan suuntaaminen. Uudenmaan työsuojelupiiri. <http://www.tyosuojelu.fi/upload/z3eh3rxl.pdf>
- Kekki, Lasse (2006). Queerit kyöneleet. Miten kirjoittaa homovihamurhista? SQS – Suomen Queer-tutkimuksen Seuran Lehti 1:1,

105–111. <http://www.helsinki.fi/jarj/sqs/SQSKekkipuheenvuoro.pdf>

Koivunen, Anu (2004). Sorto. Teoksessa Anu Koivunen ja Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat – 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 35–75.

Ronkainen, Suvi (2002). Väkivallan valta. Teoksessa Satu Apo, Anu Koivunen, Leena-Maija Rossi ja Kirsi Saarikangas (toim.) *Itkua ikä kaikki? Kirjoituksia naisesta, vallasta ja väkivallasta*. Helsinki: SKS, 207–220.

Weedon, Chris (1999). Race, Racism and the Problem of Whiteness. Teoksessa Chris Weedon (toim.) *Feminism, Theory and the Politics of Difference*. Oxford: Blackwell, 152–177.

6. HÄIRINTÄYHDYSHENKILÖN MUISTILISTA

- » Häirintää ja kiusaamista voi esiintyä yhtä aikaa, aina ei ole myöskään helppo erottaa niitä toisistaan.
- » Häirintäkokemus ei ole koskaan samanlainen, kaikkiin tapauksiin sopivia sääntöjä ei ole.
- » Vältä lokerointia! Naiset kokevat keskenään hyvin erityyppistä häirintää. Jos yhteyttä ottanut henkilö ei ole valkoinen, tämä ei tarkoita sitä, että hän olisi välttämättä kokenut juuri (tai pelkästään) rasismia.
- » Häirintä ei ole koskaan uhrin syy. Älä kysy, miten häirintää kokenut oli pukeutunut!
- » Yhteydenotto häirintäyhdyshenkilöön ei ole vielä riittävä todiste häirinnästä. Häirinnästä syytetty voi aina puolustautua.
- » Älä toimi ilman häirintää kokeneen suostumusta! Häirintäyhdyshenkilöt ylioppilaskunnissa eivät oma-aloitteisesti pyri rankaisemaan häirinnästä syytettyä. Heidän tärkein tehtävänsä on kuunnella ja tukea häirintää kokenutta.
- » Huolehdi yhteyttä ottaneen intimitteettisuojusta! Yhteyttä ottaneen henkilön intimitteettisuoja turvataan parhaiten siten, ettei tapauksista keskustella muun kuin toisen samassa ylioppilaskunnassa toimivan häirintäyhdyshenkilön kanssa. Älä kirjoita tapauksista raportteja tai tulosta tapaukseen liittyviä sähköposteja.
- » Korkeakoulun tulee selvittää opiskelijan toiseen opiskelijaan

kohdistamaa häirintää. Ylioppilaskunnan häirintäyhdyshenkilö ei anna sanktioita, ja hänen on ehdottomasti oltava yhteydessä korkeakoulun tasa-arvovastaavaan, lakimieheen tai muuhun vastaavaan henkilöön siinä vaiheessa kun aloitetaan toiminta häirinnän saattamiseksi loppuun olemalla yhteydessä häirinnästä syytettyyn.

- » Häirintäyhdyshenkilö voi parantaa häirintää kokeneen hyvinvointia, vaikka hän ei olisikaan yhteydessä häirinnästä syytettyyn ja toimisi aktiivisesti häirinnän loppumiseksi.

HÄIRINTÄYHDYSHENKIÖ- OPAS

SUOMEN YLIOPPILASKUNTIEN LIITTO
FINLANDS STUDENTKÄRERS FÖRBUND

Suomen ylioppilaskuntien liitto (SYL) ry
Lapinrinne 2
00180 Helsinki

SYL-julkaisu 1/2008
ISBN 978-951-703-255-1

ISSN 0356-8245

www.syl.fi